

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Проведено науковий аналіз категорії безперервної освіти, основних її принципів та стадій розвитку. В рамках моделі "безперервна професійна освіта", як найбільш прийнятної для формування ступеневої системи безперервної професійної освіти фахівців правоохоронних органів спеціального призначення, сформульовані напрямки вирішення проблем безперервної професійної освіти, виокремлено підсистему післядипломної освіти, розглянуто теоретичне підґрунтя вивчення післядипломної освіти як самостійного предмету та запропонована структура підсистеми післядипломної освіти.

Ключові слова: Безперервна освіта, безперервна професійна освіта, підсистема післядипломної освіти.

Проведен научний аналіз категорії неперервного образования, основных его принципов та стадий развития. В рамках модели "непрерывное профессиональное образование", как наиболее приемлемой для формирования системы непрерывного профессионального образования специалистов правоохранительных органов специального назначения, сформулированы направления решения проблем непрерывного профессионального образования, вычленено подсистему последиplomного образования, представлены теоретические предпосылки изучения последиplomного образования как самостоятельного предмета и предложена структура подсистемы последиplomного образования.

Ключевые слова: Непрерывное образование, непрерывное профессиональное образование, подсистема последиplomного образования.

Scientific analysis of such categories as long-life education, its main principles and stages has been performed in this article. Within the "long-life professional education" pattern as the most acceptable for forming graded system of long-life professional education of special purpose law-enforcement personnel, directions for long-life professional education issues have been assumed, post-diploma education subsystem has been distinguished, theoretical basis of post-diploma education study has been considered as autonomous subject, and structure of post-diploma education subsystem has been suggested.

Key words: long-life education, long-life professional education, post-diploma education subsystem.

Постановка проблеми. Поняття освіти у широкому значенні є історично змінним, а тому на певних етапах розвитку суспільства призводить до переорієнтації її цілей, функцій, складу, появи нових освітніх структур та відповідних соціальних інституцій. Але, не зважаючи на такі зміни, головною рисою освіти завжди була і залишається проблемність.

На сучасному етапі світового суспільного розвитку найбільш важливою глобальною проблемою необхідно вважати безперервність освіти. Яка б її сфера не розглядалась, які б аспекти навчання, виховання, розвитку особистості не досліджувались, виникає необхідність встановити своє відношення до таких сторін освіти як всеохватність, спадкоємність, індивідуальність.

Проблемами безперервності освіти людство переймалося ще з часів Платона, Конфуція, Арістотеля, Сенеки. Ідеї безперервності освіти розвивалася Вольтером, Гете, Руссо, які пов'язували їх з досягненням повноти людського розвитку, тобто суспільства взагалі.

Засновником сучасних уявлень про безперервну освіту визнано Яна Амоса Коменського, в педагогічному спадку якого є думки, реалізовані у наш час в концепції безперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Категорія безперервної освіти із самого початку характеризувала два феномена – педагогічну концепцію (парадигму) та галузь практики. До сьогодні не існує єдності поглядів на час народження цієї ідеї та її авторів. В науковій літературі виділяють три основні точки зору [2-4]. Перша належить прибічникам стародавнього походження ідеї безперервної освіти (А.В.Даринський, Х.Гуммель, Г.А.Ягодін та ін.), які вважають, що ідея безперервної освіти існує стільки ж скільки і наше суспільство. Ідея навчання протягом життя свого часу влучно була сформульована Гете, який давав настанову своїм сучасникам знову приступати до навчання кожні п'ять років, що б не відстати від життя.

Прихильники другої точки зору пов'язують появу цієї ідеї з сучасною епохою, характерною активними процесами розвитку суспільства в духовній, соціальній, виробничій та науково-технічній сферах (О.В.Купцов, В.Г. Осипов та ін.).

Третя точка зору зводиться до того, що хоч сама ідея безперервної освіти існує в педагогіці достатньо давно, відповідний їй вид практики виник відносно недавно (А.П.Владиславлев, В.Г.Онушкін, Г.П. Зінченко та ін.).

Початок освітньої практики, пов'язаної із створенням умов для освіти протягом життя поклало введення освітнього всеобучу в епоху Освіти, розвиток практики освіти дорослих. З одного боку це було наслідком, а з другого – стимулом промислової революції ХІХ століття, яка в свою чергу стимулювала розвиток освіти дорослих.

В радянські часи після 1917 року ідея безперервності освіти отримала нові інтерпретації, пов'язані із формуванням нової системи освіти. З'явилися нові форми і види освітніх закладів, в тому числі і для освіти дорослих, підвищення кваліфікації працюючих. Разом з тим, якщо до цього домінуючими основами безперервної освіти були гуманістичні ідеї, то рисами нових інтерпретацій були ідеї участі у революційному оновленні всіх сфер суспільної діяльності і, як наслідок, відповідали виключно інтересам держави, а не особистості.

Метою дослідження є наукове обґрунтування ступеневої системи безперервної професійної освіти фахівців правоохоронних органів спеціального призначення.

Виклад основного матеріалу. Вивчення та аналіз наукових праць радянського періоду засвідчують, що до 60-70-х років ХХ століття у СРСР проблема безперервної освіти взагалі так і не стала предметом спеціальних теоретичних досліджень та цілеспрямованою дослідною роботою.

В той же час перші теоретичні розробки по проблемі безперервної освіти з'явилися в першій чверті ХХ ст. в працях англійських дослідників. В перших працях, присвячених цій проблемі мова йшла головним чином про освіту дорослих як про мало розроблене наукове питання теорії та практики. У 1919 році в доповіді Британського міністерства освіти завважувалося, що освіта має бути доступна всім дорослим людям, а не тільки вибраним, так як вона є складовою частиною суспільного життя. Цій же проблемі були присвячені спеціальні конференції проведені у Кембріджі (1929 р), під керівництвом ЮНЕСКО у Ельсинорі (1949р.), Монреалі (1960р.), Токіо (1972р.).

Сам термін „безперервна освіта” - навчання протягом життя (lifelong learning) вперше застосовано у 1968 році в матеріалах ЮНЕСКО, визначено як "всебічна навчальна діяльність, що здійснюється на постійній основі з метою покращання знань, навиків та професійної компетенції". Після опублікування доповіді комісії під керівництвом Е.Фора "Навчатися, щоб бути" (1972р.) рішенням ЮНЕСКО в подальшому безперервна освіта визначалась як основний принцип для нововведень чи реформ освіти у всіх країнах світу [6]. Свого часу рішення прийняті в рамках Європейського Союзу щодо безперервної освіти знайшли своє відображення у "Меморандумі безперервної освіти" Європейського Союзу (Лісабон, 2000р.). В цьому меморандумі проголошені основні принципи безперервної освіти:

1. Інтенсивність - "досягнення максимального результату при мінімальних затратах часу" за рахунок впровадження сучасних освітніх технологій.

2. Практична орієнтація - орієнтація на перспективні вимоги інноваційного розвитку економіки (кваліфікаційні структури, професійні вимоги).

3. Адаптивність - прийнятність для працюючих слухачів (модульність, частковий дистанційний режим навчання, реалізація програм в місцях роботи, індивідуалізація).

4. Відкритість - конкуренція програм різних операторів безперервної освіти.

В своєму розвитку сучасні концепції безперервної освіти послідовно пройшли три стадії розвитку.

Перша стадія розвитку - *констатаційна*, - почалася в 50-60 роки ХХ століття. Вона базується на класифікації стадій становлення концепції безперервної освіти, висвітленої у роботі В.Г.Осипова "Соціально-філософський аналіз сучасної концепції безперервної освіти" [1]. Вперше сформована думка про те, що безперервна освіта дещо інше ніж усталені так звані "дискретні" форми освіти навіть при їх значній кількості. Безперервна освіта розглядається як проблема освіти дорослих, а її призначення - компенсація недоліків, упущень попередньої підготовки чи поповнення знань, викликаних новими вимогами професійної діяльності.

Друга стадія розробки концепції безперервної освіти обіймає другу половину 60-х - початок 70 років ХХ ст. та може умовно названа *"феноменологічною"*. Для неї характерні спроби осмислення теоретичної та практичної значущості безперервної освіти. В центрі уваги - людина, якій необхідно створити відповідні умови для саморозвитку подальшого професійного росту. Основного значення набуває така проблема, як інтеграція індивідуальних і соціальних аспектів безперервної освіти. Формується поняття безперервної освіти протягом життя.

Під час третьої стадії започатковується концептуальна основа вивчення соціальних, економічних, політичних та інших передумов, необхідних для реалізації безперервної освіти, уточнюються основні поняття цілі, фактори, шляхи та умови реалізації безперервної освіти. І оскільки ця стадія характерна розробкою методологічних проблем безперервної освіти, то вона має назву *"методологічна"*.

З огляду на сутність безперервної освіти як сукупності формальних та неформальних освітніх стратегій, реалізуємих протягом певного життєвого періоду людини, розглянемо три моделі з допомогою яких можливе дослідження системи безперервної освіти.

Модель "освіта протягом життя" – найбільш загальна модель яка передбачає одночасно інституційні та не інституційні форми отримання освіти в рамках яких можна виокремити формальну та неформальну освіту за стандартними та нестандартними освітніми програмами.

Модель "освіта дорослих" на відміну від попередньої моделі суттєво звужує базове визначення. Корінна відмінність безперервної освіти дорослих знаходиться в області освітніх технологій і пов'язана з тим, що дорослі, як правило, вже мають і досвід освітньої діяльності і навички практичної роботи. Їх потреби більш конкретні та прагматичні по відношенню до програм професійної освіти. Окрім того, освіта дорослих має особливі вимоги щодо організації навчання. Як правило, вона жорстко обмежена в часі, оскільки або проходить одночасно із трудовою діяльністю, або відрив від трудової діяльності повинен бути, по можливості, якнайменшим. Разом з тим навчання дорослих звично має більш виражену мотивація в порівнянні з молоддю.

Модель "безперервна професійна освіта" ще в більшій мірі звужена на відміну від попередньої моделі. Критерієм такого звуження виступає вже не контингент слухачів, а функціональна специфіка отримуваних знань. Така

освіта повинна забезпечити неперервне оновлення професійних знань та навиків і містить в собі регулярне підвищення кваліфікації та професійну перепідготовку. За логікою безперервної професійної освіти особа здобуває і другу, і третю, і іншу вищу освіту, а також проходить одночасно з цим різні курси підвищення кваліфікації та перепідготовки. Тут виникає можливість багаторазових змін професійних та освітніх траєкторій. Наприклад, отримавши базову освіту, особа отримує в подальшому додаткові професійні кваліфікації, після чого вона змінює траєкторію – отримує другу(іншу) освіту, підвищуючи тим самим свою кваліфікацію. Через певний проміжок часу знову повертається до попередньої діяльності за першою освітою, підвищуючи та розширюючи профіль за спеціальністю тощо.

Модель "безперервна професійна освіта" найбільш прийнятна для формування ступеневої системи безперервної професійної освіти фахівців контррозвідувального та розвідувального профілю.

Подальший розвиток системи професійної освіти правоохоронних органів спеціального призначення, забезпечення здобуття кожним співробітником відповідної професії чи кваліфікації в залежності від його покликання, інтересів, здібностей, підвищення професійної кваліфікації з урахуванням сучасних тенденцій розвитку державності вимагає подолання ряду суперечностей, зокрема: між сучасними вимогами до оперативних працівників та якістю професійного навчання в сучасній професійній школі; незбалансованістю підготовки кадрів з професійно-кваліфікаційною структурою усіх основних оперативних підрозділів; між соціальним замовленням на професійне навчання співробітників високого рівня кваліфікації та рівнем їх реальної підготовки; між зрослими потребами сучасної державної служби та якістю загальноосвітньої та професійної підготовки співробітників різних рівнів і напрямків діяльності; між реальними характеристиками змісту навчання у спеціалізованих вищих навчальних закладах і Міністерства освіти і науки України та потребами науково-технічного прогресу; посиленням інтелектуалізації праці співробітників та змінами в сфері освіти; між змістом професійного навчання на різних рівнях підготовки співробітників та потребами оперативних підрозділів в умовах інформаційно-технологічної революції.

Поділяючи ступеневу систему безперервної професійної освіти фахівців вищезазначеного профілю на підсистему освіти із отриманням першого диплому про вищу освіту із здобуттям відповідної професійної кваліфікації та підсистему післядипломної освіти можна констатувати, що перша підсистема більш стандартизована та уніфікована в межах державних стандартів освіти і, як правило, формує освітній рівень оперативного співробітника до початку його професійної діяльності.

Передумови та вимоги якісного вирішення низки завдань формування підсистеми післядипломної освіти потребують теоретичного підґрунтя вивчення післядипломної освіти як самостійного предмету.

Багатоаспектність функцій і завдань післядипломної освіти актуалізують необхідність визначення концептуальних основ неперервного професійного зростання кожного фахівця, постійного оновлення напрямів, змісту і форм навчання відповідно до потреб практики та надзвичайно швидкої зміни інформаційних технологій.

Сучасні потреби правоохоронних органів спеціального призначення, тенденції їх розвитку обумовлюють необхідність вирішення низки проблем, серед яких:

- визначення професійного післядипломного навчання як обов'язкової невід'ємної складової частини професійної діяльності фахівця та забезпечення гарантованих (державних) умов для такого навчання;
- розробка необхідної нормативно-правової бази, що сприятиме функціонуванню і подальшому розвитку системи післядипломної освіти;
- формування змісту професійного навчання та організація навчального процесу відповідно до потреб практики на основі впровадження результатів сучасних наукових досліджень, широкого використання вітчизняного та зарубіжного досвідів професійної підготовки та навчання дорослої людини;
- розширення професійного профілю при отриманні другої вищої освіти та підвищенні кваліфікації фахівців (в тому числі і шляхом внесення відповідних пропозицій до існуючого Переліку спеціальностей та спеціалізацій з урахуванням власних потреб);
- залучення науково-педагогічних та наукових кадрів вищої школи, академічної та галузевої науки, провідних фахівців (власних та запрошених) до навчального процесу в системі післядипломної освіти;
- забезпечення єдності і дієвості управління та регулювання діяльності всіх елементів системи післядипломної освіти.

Сутність післядипломної освіти визначена у ст. 10 Закону України „Про вищу освіту” як „...спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду”. За змістом вказаної статті Закону маємо два шляхи отримання післядипломної освіти: в рамках раніше набутої спеціальності або за другою (ною) спеціальністю [5].

Враховуючи відсутність у нашій державі широкого кола вищих навчальних закладів які б готували спеціалістів безпосередньо для оперативних підрозділів правоохоронних органів спеціального призначення (тобто відсутність умов для створення післядипломної освіти в рамках раніше набутої спеціальності), в системі відомчої освіти післядипломна освіта для власних потреб може бути розгорнута, як правило, тільки за другою спеціальністю професійного спрямування.

За своєю характерною ознакою післядипломна освіта створює умови для безперервності та наступності освіти. Серед критеріїв концепції безперервної освіти базовими для підготовки співробітників є:

- охоплення освітою життя співробітника протягом усієї служби;

- вертикальна інтеграція, тобто спадкоємність між окремими етапами і рівнями освіти співробітника;
- зв'язок загальної, політехнічної та професійної освіти;
- різноманітність змісту, засобів, методик, технологій та часу навчання;
- наявність механізму стимулювання військовослужбовця до навчання.

Розгортання в системі СБ України та УДО України післядипломної освіти як складової безперервної системи освіти передбачено положенням Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 року № 396-р. Серед основних шляхів розв'язання проблем у сфері високоякісної освіти за вказаною Концепцією є „ формування безперервної ступеневої системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації фахівців для військових формувань і правоохоронних органів протягом усієї служби...”.

Сучасний стан підготовки фахівців відповідного профілю потребує розгортання та розвитку в спеціалізованих вищих навчальних закладах таких форм післядипломної освіти:

- магістратура, як вища ланка освіти, де здійснюється післядипломне навчання за другою для кожного слухача спеціальністю;
- базові початкові курси перепідготовки зарахованих на службу співробітників, які не мають спеціальну освіту (початкова складова професійних знань);
- базові курси підвищення кваліфікації (оперативна складова професійних знань);
- спеціалізовані тематичні курси перепідготовки та підвищення кваліфікації (за замовленням відповідних структурних підрозділів);
- курси мовної підготовки та підвищення кваліфікації.

Набутий досвід з часу створення у кінці 90-х років підрозділів післядипломної освіти, трансформації їх, функціональні та організаційні зміни, пов'язані зі структурними змінами правоохоронних органів спеціального призначення, стрімкий розвиток засобів інформаційно-телекомунікаційних систем, що вимагає швидкого реагування та прийняття відповідних заходів, приводять до необхідності формування післядипломної освіти фахівців всіх напрямів, оперативного реагування на всі зміни оперативної обстановки в різних регіонах нашої держави та світу.

Висновки. Метою формування підсистеми післядипломної освіти в структурі ступеневої системи безперервної освіти є:

- приведення структури та змістовного наповнення післядипломної освіти фахівців оперативного профілю у відповідність до функціональних та організаційних змін відповідних структурних підрозділів;
- формування безперервної ступеневої системи післядипломної освіти (перепідготовки, підвищення кваліфікації) фахівців оперативного профілю протягом усієї служби.
- досягнення рівня нормативного, кадрового і матеріально-технічного забезпечення, що відповідає державним вимогам до проведення освітньої діяльності в рамках акредитованих спеціальностей.

При цьому кінцевою метою формування повинно стати створення безперервної ступеневої системи післядипломної освіти, а саме: базової ступеневої спеціальної освіти та розгалуженої системи курсів. Згідно базової моделі ступеневої освіти для підготовки фахівців оперативного профілю основними завданнями формування повинні стати:

- створення двохступеневої системи післядипломної освіти до складу якої входять 1-річна базова спеціальна освіта та 1,5-2-річна магістратура, після якої навчання може завершуватися в аспірантурі (підготовка науково-педагогічних та наукових кадрів для власних потреб);
- створення системи курсів базової підготовки молодих фахівців для набуття ними спеціальної освіти (первинні та курси для співробітників переміщених по посаді);
- створення системи тематичних курсів підвищення кваліфікації та науково-технічних семінарів за актуальними напрямками діяльності відповідних структурних підрозділів;
- створення системи курсів професійної мовної підготовки співробітників.

Вирішення поставлених концептуальних завдань потребує вирішення сукупності складних питань нормативно-правового забезпечення, організаційних, навчально-методичних, науково-методичних, матеріально-технічних, кадрових, фінансових та питань забезпечення науково-дослідної діяльності, а їх подальша реалізація - концентрації спільних зусиль колективів навчальних закладів та відповідних оперативних підрозділів.

Література

1. Осипов В.Г. *Социально-философский анализ современной концепции непрерывного образования.* - Ереван, 1989.- 172с.
2. *Мониторинг непрерывного образования: инструмент управления и социологические аспекты /* Науч. рук. А.Е. Карлухина; Сер. «Мониторинг. Образование. Кадры». М.: МАКС Пресс, 2006.- 340 с.
3. Гребенюк Г.С. *Теоретичні основи безперервної професійної освіти будівельного профілю: Навчальний посібник.* - К.: Техніка, 1996.- 156с.
4. Аношкина В.Л., Резванов С.В. *Образование. Инновация. Будущее. (Методологические и социокультурные проблемы).* - Ростов-на-Дону: Изд-во РО ИПК и ПРО, 2001.- 176 стр.
5. *Закон України Про вищу освіту/ Офіційний вісник України від 07.03.2002.- № 8, С1, стаття 327.*
6. *Learning to be. The world of Education Today and Tomorrow.* - P.: Unesco; L: Harrap, 1972